

XX. évfolyam 2. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2017. április

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

Kivégzőfaltól a csendes mauzóleumig

Egy miniszterelnök nyughelyei

Gróf Batthyány Lajos sírhelyét jelző emléktábla a Ferenciek terén, a pesti ferencesek altomplomában

Két és fél évvel a kiegyezés után, a Pesti Napló 1869-es szilveszteri számának címlapján szerkesztőségi cikk méltatlankodik arról, hogy „Batthyány Lajos tetemei jel-telenül nyugosznak, nevét és emlékét semmi monumentális jel sem örökíti még.”

A pesti Újépület udvarán 1849. október 6-án golyó által kivégzett miniszterelnök holttestét a hajdani józsefvárosi (ma Fiumei úti) temető egyszerű, szándékosan kisebbre ásott sírgödörbe nem helyezték el, hanem – a késő

(Folytatása a 6. oldalon.)

Csabarákosától Rákoscsabáig

950 éve, 1067-ben említik elsőként

Pest városának nevét, oklevélben, először 1148-ban írják le. Nem így Rákoscsabát, amelyet már 950 éve említenek: egy 1067-ben keletkezett oklevélben a maihoz hasonlóan, Csabarákosának (Chabaracusa) nevezik! Aba nembeli Péter ispán ekkor a százdi monostornak adományozta a birtokot, 6

szőlőműveléssel és 12 szántóvetővel. Az oklevél nem eredeti, tartalmát egy IV. Béla által, 1267-ben kiadott másik diplomába másolták be. (Van, aki vitatja is a hitelességét, de olyan tanulmány még nem született, amely a hamisságát egyértelműen kijelentette volna.) 1267-
(Folytatása a 4. oldalon.)

Az Erdős Renée Ház állandó helytörténelmi kiállításának egyik enteriőrje

A budapesti Munkásőrség története 1957-ben

Az egyik legfontosabb feladat az MSZMP fegyveres pártmilíciájának felállítása volt

A forradalmat követően berendezkedő Kádár-kormány egyik legfontosabb feladatának a saját fegyveres erő felállítását tekintette. Így a karhatalom mellett 1957 elején megszervezték a Munkásőrséget is. A testület történetében fővárosi egységek kiemelt szerepet kaptak egészen 1989-ig.

Az MSZMP pártmilíciájának a felállítása nem volt

előzmények nélküli, hiszen a két világháború között is működtek hasonló párt-hadseregek, nem is beszélve a Magyar Kommunista Párt Rendező Gárdájáról, amelynek a létszáma 1947-ben – amikor a Magyar Honvédség állománya közel 13 ezer főt számlált – közel 24 ezer fős volt! Ráadásul az a Halas Lajos

lett a parancsnoka, aki 1957-ben a Munkásőrséget is megszervezte.

Az 1950-ben teljesen feloszlott Gárda mintájára a forradalom alatt, különösen Budapesten vetődött fel munkás alakulatok felállítása, ebből az október 30-i Köztársaság téri események következtében nem sok minden valósult

meg. November 7-én a fővárosban berendezkedő Kádár-kormány ismét munkás alakulatok/rendező gárdák felállításáról hozott határozatot, ezek létszáma 1956-ban a fővárosban nem érte el az ezer főt. Január elején viszont már közel 3000 fős állománnyal rendelkeztek, feladatuk a karhatalom tevékenységének a segítése volt.

(Folytatása a 5. oldalon.)

Bél Mátyás

A Honismeret Napja létrehozásának tízéves jubileumára emlékezve a Honismereti Szövetség és a Vas Megyei Honismereti Egyesület a Vas Megyei Levéltár szombathelyi előadótermében (Hefele Menyhért u. 1.) március 24. és 26. között Nagy elődök – mai példaképek címmel rendezte meg konferenciáját, amelyre főként az országos szervezet elmúlt 25 évben kitüntetettjeit (Bél Mátyás díj, Honismereti emlékérem) várták.

A Honismereti Szövetség Magyarország első történeti leírását elvégző Matthias Bel (Bél Mátyás, 1684–1749)) evangélikus lelkész és polihistor Notitia Hungariae novae historico geographica... című műve addigi utolsó kö-

Kitekintő

Konferencia a Honismeret Napján

tete megjelenésének 250. évfordulóján, 1992-ben alapította a Bél Mátyás-díjat (Notitia Hungariae...), amelyet Búza Barna szobrász 95 mm átmérőjű bronz plakettje jelképez, és amit a Kárpát-medencében évente három sze-

A konferencia foglalkozott Bél Mátyás munkásságával, a Vas megyei Bél Mátyás díjasokkal, a regös cserkészlet és a honismereti mozgalom kapcsolatával, a tájházak szerepével a helyi értékek megőrzésében, a burgenlan-

gely, az MTA Történettudományi Intézete tudományos munkatársa Bél Mátyás Notitia... művének keletkezéstörténetét, Halász Péter, a Honismereti Szövetség előző elnöke a honismereti mozgalom előzményeit és kezdeteit ismertette A regös cserkészettől a honismereti mozgalomig címmel. (Betegsége miatt felolvasták előadását, rövid kivonatát a következő oldalon közöljük – a szerk.)

Az újabb kutatások fényében Bél Mátyás az ország nagy részét nem személyesen utazta be (lásd pozsonyi leveleit) lelkeszi teendői miatt, hanem adatgyűjtője evangélikus lelkészek, iskolamesterek, tanítók voltak, és fizetett munkatársa, Matolai János. A Notitia... az első tudományos adatgyűjtésünk. Bél Mátyás a magyarországi történetírást magasabb szintre emelte forráskritikája, forrásközlései, régiségtani kutatásai révén. Jelentősége miatt a korábban kéziratban maradt kötetei forrásközlésként, latin nyelven folyamatosan jelennek meg hazánkban.

G.T.

A Vas Megyei Levéltár előadótermében balra Zsámboki Árpád, a Vas Megyei Honismereti Egyesület elnöke, az előadó Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke

mélynek ítélnék meg. Budapestről eddig heten részesültek e kitüntetésben: dr. Kanyar József (1992), Töltési Imre (1992), dr. Morvay Péter (1992), Halász Péter (1995), Bartha Éva (2001), Karacs Zsigmond (2002), Gábrriel Tibor (2010).

di és szlovéniai helytörténeti kiadványokkal, az elmúlt évtizedben a Honismeret Napjának rendezvényeivel a Kárpát-medencében, és a honismereti mozgalom jövőbeni lehetőségeivel. Az elhangzottak közül két előadót emelnénk ki: dr. Tóth Ger-

Budapest Főváros Levéltára március 28-án földszinti konferencia-termében, a Gárdonyi Albert teremben rendezte meg szakmai napját. Ezen nem csupán levéltárosok, de kerületi helytörténeti gyűjtemények/múzeumok munkatársai és civil szervezetek vezetői is részt vettek.

A megjelenteket a levéltár főigazgatója, dr. Kenyeres István köszöntötte. Tevékenységük bővítését segítik

Szakmai nap a levéltárban

Adatbázisoktól az iskolán kívüli tevékenységekig

az EU-s pályázati támogatások, amelyek azonban csak több nemzet összefogásával valósulhatnak meg. Konkrét példaként említette a Kreatív Európa projektet, amely 11 ország 16 intézményének közreműködésével valósul meg. „Magyarországon a levéltárak hátrányos helyzetben vannak”, mivel nevük hallatán az emberek többsége valamiféle postai melléképületre

gondol, és nem az archívumra, mely az Európa más országaiban elterjedt megnevezése. A topotéka projektbe később is be lehet kapcsolódni, csupán az évi mintegy 300 eurós licence díjat kell befizetni.

A szakmai napon a levéltár adatbázisairól, ezek online felületeiről, a topotéka projektről (Budapesten Budafok, Józsefváros és a Városliget érintett), a levél-

Budapest Főváros Levéltára főigazgatója, dr. Kenyeres István köszönti a szakmai nap résztvevőit

tár-pedagógiáról szóló előadások után a fővárosi levéltár „kulisszatitkait” lehetett megismerni egy séta keretében.

Regös cserkészettől a honismereti mozgalomig

Morvay Péter néprajzkutató
(1909, Szatmárnémeti –1994, Budapest)

Több mint egy emberöltőn keresztül a regöscserkész atyamestere, Morvay Péter adjutánsaként vehetem részt az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom, majd a honismereti mozgalom szervezésében, s ebben a minőségemben igen sokat hallottam és tanultam tőle erről a példamutató kezdeményezésről

„A cserkészlet már korán önként jelentkezett az egységes nemzeti műveltség szabadcsapatába.” – írja Morvay Péter a Cserkészvezetők Lapja számára az 1940-es évek elején készült cikkében. „A cserkészlet – olvashatjuk – jó munkát végzett a magyar népdalok és a magyar táncok népszerűsítése és terjesztése érdekében. (...) A cserkészlet zenei műveltségéről tehát ma már elmondhatjuk, hogy egységes és nemzeti, de nem mondhatjuk el a társadaloméról, s nem mondhatjuk el sem a társadalom, sem a cserkészlet teljes műveltségéről.”

Még egyetemi hallgató korában bekapcsolódott a cserkészmozgalomba. Az

gyárt! – célkitűzéssel, s ezzel a Magyar Cserkészszövetség a nemzeti öntudat újjáélesztésének egyik oszlopa lett.

Morvay Péter országos szakvezetőként 1943-ban kidolgozta a Magyar Cserkészmozgalom magyarságnevelési munkatervét, amibe számos olyan stratégiai szempont is belekerült, amit később felismerhettünk az önkéntes néprajzgyűjtő és a honismereti mozgalom célkitűzései és feladatai között.

A cserkészlet magyarságnevelő szolgálatának tengelyébe az 1939-ben elsősorban az általa – Karácsony Sándorral együttműködve – létrehozott úgynevezett regöscserkészletet állította, mert kétségtelen, hogy a cserkészmozgalomnak ez az ága épült leginkább a népi és a nemzeti hagyományra. Regösutakat szerveztek elsősorban a vis-

kára, s megismertesse velük a magyar tájak természeti és kulturális értékeit. Mint az országos táj- és népkutató munka előadója tanfolyamokat, kutatótáborokat

Lóhátról fotózva Morvay Péter Nyíriben, BAZ megyei kistelepülésen – 1969
(Fotó: a szerző tulajdona)

szervezett és irányított, s ezek eredményeként mintegy tízezer kéziratlapnyi értékes néprajzi leírás került az intézet adattárába, ami később a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának anyagát gyarapította.

1948 után a magyarság fölött egyeduralomra törő, idegen érdekek szolgálatában álló politika hazai képviselői a magyarság szellemi önvédelmét támogató cserkészmozgalom meg- szüntették.

1949-ben, miután hazatért a szovjet hadifogságból, Morvay Péter a Néprajzi Múzeumban folytatta az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom kialakítását, szervezését és működtetését. Bármilyen meglepő, az 1950-

1960-as évek kegyetlen ideológiai korlátai között többé-kevésbé eredményesen működhetett ez a mozgalom, de egyre inkább olyanok kerültek döntési helyzetbe, akik politikai szempontból is inkább a Türt, mint a Támogatott kategóriába sorolták a gyűjtőmozgalom.

Morvay Pétert az első adandó alkalommal – 60 éves korában – nyugdíjba küldték. Ezzel takaréklángra kívánták állítani a gyűjtőmozgalom, de megtalálta a lehetőséget, hogy Töltési Imrének, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága titkárnak segítségével átmentse a felhalmozódott energiákat, tapasztalatokat és általában az úgynevezett „kapcsolati tőkét” a Népfront keretei között szerveződő honismereti mozgalomba.

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőhálózat összefonódott a Hazafias Népfront politikai oltalmában kibontakozó honismereti mozgalommal és jelentős mértékben gazdagította, színesítette annak addig túlnyomóan a helyismeretre, helytörténetre koncentrált tevékenységét.

A honismereti mozgalom már több mint negyedszázada Honismereti Szövetségként ismert, s az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom is megújult és értő kezekben méltó helyére került. A Honismereti Szövetség pedig immár felvállalta azt a valaha *Magyarságtudománynak* nevezett területet, amiről Németh László azt írta, hogy nem is annyira tudomány, mint inkább mesterség.

Halász Péter

1930-as évek első felében, a cserkészletben találta meg azt a szervezeti lehetőséget, amelynek keretében a mozgalom szellemiségét – Emberibb embert! – kiegészítették a nemzeti érdekeinket szolgáló – Magyarabb ma-

népismereti táborokat szerveztek Erdélybe, Délvidékre, Kárpátaljára.

1942-től a regös cserkészlet nyári táborozásait is rendszerint arra használta, hogy megtanítsa a táborozókat a tudománysegítő mun-

Csabarákostól Rákoscabáig

950 éve, 1067-ben említik elsőként

● folytatás az első oldalról

ben, azaz pontosan 750 éve szintén az Abacsalád birtoka volt a falu.

1317-ben azonban Csabát Károly Róbert Széchy Péternek adományozta. A király 1312-ben, a rozgonyi csatában leverte a neki behódolni nem akaró Aba „kiskirály” seregét. Később a király oldalán harcoló Széchy-ek is részesültek a legyőzött birtokaiból. A falu részben a család leszármazottainak birtokában is maradt, egészen a 17. század elejéig.

Közben 1541-ben a törökök által megszállt területre került. 1541 és 1686 között számos török és magyar földesúrról tudunk. A törökök készítették az első olyan adóösszeírásokat, amelyekben ránk maradtak az itt lakók nevei is. Az első, az 1546-os, mindjárt 87 felnőtt férfit nevesített. A bíró ekkor Somogyi Mihály volt, a papot pedig Máténak hívták. Kiderült az összesítésből, hogy volt vízimalom és halastó is a faluban.

1626 óta már biztosan fennállt a református gyülekezet is. A falu folyamatosan lakott volt, csak a török elleni felszabadító háború és a Rákóczi-szabadságharc idején hagyták el időlegesen lakói. 1705-ben, július 4-én maga a fejedelem is itt éjszázott a parókián.

A kontinuitást csak részben tudjuk bizonyítani, de tény, hogy a zavaros idők után nem volt szükség nagyobb arányú betelepítésre sem, bár a 18. század elejétől földbirtokos, német Laffert-család kísérletezett ezzel. Megbízható, német, katolikus jobbágyokra vágytak, ám a néhány telepés hamarosan elmagyarosodott.

A barokk, rokokó katolikus templom ma az egyetlen rákoscsabai műemlék. Laffert Ignác földesúr építtette 1740-ben, Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel. Hozzá tartozó irodalomtörténeti emlék, hogy itt kötött

Karácsonyi pásztorjáték résztvevői a Rákoscsabai Nepomuki Szent János Főplébániatemplomban (Fotó: www.rakoscscaba.plebania.hu)

házasságot 1848. augusztus 29-én Jókai Mór és Laborfalvi Benke Róza. Az „ifjú” pár a házasságot a menyasszony éltebb kora miatt ellenző Petőfi és Jókai édesanyja elől szökött ide megesküdni.

Laffert II. Antal az 1832–36-os országgyűlést követően lehetőséget adott jobbágyai számára, hogy önkéntesen kiváltsák magukat a jobbágyi szolgáltatások alól. A szabadságharc hősi halottja Csabáról Kun János volt, akit a 1849-ben ágyúgolyó ölt meg.

Csabán 1844-ben még a reformátusok voltak többségben, 1877-ben viszont már a katolikusok. Férfiágon a Laffert család 1885-ben halt ki. 1904-ben, a régi református templomot lebontották, a helyén felépítették a ma is látható újat. A község-házát 1911-ben építették a földesúri kastéllyal szemben, ez a mai közösségi ház.

Meg kell említenünk azt is, hogy a XVII. kerület telepü-

lései közül Rákoscsabáról készült az első helytörténeti kiadvány. Szánthó Géza református lelkész 1912-ben adta ki a Rákoscscaba község leírása – Régi és újkori ismertetése című könyvét. A helytörténet iránt érdeklő-

dők számára ma is nagyon hasznos olvasmány.

A paraszti gazdálkodás az első világháború után is jelentős maradt. Főleg gyümölcsöt termesztettek, a pestiek leginkább a palotai tormát és a dinnyét keresték a piacon. A kiváló fővárosi vasúti összeköttetés következtében az 1900-as évek elejétől a lakosság rohamosan gyarapodott. Az 1920-as évekre többségük ingázó tisztviselő és munkás. Már 1907-től elkezdődött a parcellázás. Ekkortól osztottak telkeket a régi falutól Rákoskeresztúr felé eső területen. Akkor ezt a részt nevezték Rákoscscaba-Újtelepnek. Ma viszont azt a régi Bolza- és Wangel-telepet nevezik így, ahol 1925-ben majd 1930-ban indultak a nagyobb parcellázások. A szintén Csabához tartozó Rákoskerten 1931-ben kezdtek el telkeket árulni. Természetesen ezeknek a telepeknek is volt saját vasútállomása, ahonnan

Pestre tudtak járni dolgozni az emberek.

Rákoscscabán a Laffert-családnak már az 1760-as években volt egy kúriája, ezt bővítették később kastéllyá. Az épületet ma már nem láthatjuk, mert az 1940-es évek végén lebontották. A község ezt már az 1930-as években eltervezte. Ám a bontás előtt még egy fontos szerep jutott neki. A második világháború idején, 1940-től 43-ig a német és szovjet megszállás elől menekült lengyel katonák, katonatisztek laktak benne. Hivatalosan, mint internálótábor működött, valójában mint ideiglenes szállás. A lengyelek hálásak is voltak ezért az ittenieknek. Köszönetképpen állítottak egy Istenanyát ábrázoló képszo- lopot a katolikus kör kertjében. Ez a mai, litvániai, vilniusi városkapu kápolnájának a kegyképét ábrázolja. Ez akkoriban még Vilno néven Lengyelországhoz tartozott.

Rákoscscabát, a hozzá tartozó Rákoskerttel és a telepekkel együtt, 1950. január elsején, a többi környékbeli községgel közösen a főváros- roshoz csatolták.

Az évforduló(k) megünneplésére a település jeles intézményei, szervezetei, notabilitásai mellett készül a helytörténeti gyűjtemény, azaz az Erdős Renée Ház és a Rákosmenti Múzeumbarátság Egyesület is. Az előbbit felkérték egy kiállítás megrendezésben való részvételre, de valószínűleg fontosabb lesz azon történeti munka megjelentetése, amelyet közösen kiadni terveznek. Ugyanis Szánthó Géza kora óta hosszú idő eltelt, nagyon sok mindent másképp látunk, rengeteg új kutatási eredmény vár arra, hogy a szélesebb nyilvánosság, a jövő kutatói is megismerjék!

Ádám Ferenc

A budapesti Munkásőrség története 1957-ben

Az egyik legfontosabb feladat az MSZMP fegyveres pártmilíciájának felállítása volt

● folytatás az első oldalról

1957. január 29-én az MSZMP vezető szerve hozott arról határozatot, hogy a párt tagjaiból fel kell állítani a Munkásőrséget. Év végéig 30 ezer fő toborzásával szá-

alárendeltségében működtek a nagyobb üzemekben verbuvált kerületi zászlóaljok, századok. A testület felső parancsnoki állománya javarészt a karhatalomból került át, ők hivatásosok voltak, de a Munkásőrség nagyobb ré-

(Márciusban Újra Kezdjük) mozgalomtól tartva a feladatuk az ünnep előtt a karhatalommal való járőrözés, fegyverek és bűnözők vagy a rendszer által bűnözőnek titulált személyek elfogása volt. Az ünnep alatt a pártmilíciát a fontosabb objektumok, közlekedési csomópontok őrzésére, járőrözésre vezényelték. Különösen odafigyeltek azokra a helyszínekre, amelyeknél a forradalom alatt jelentősebb események történtek. Az ünnep alatt jelentősebb megmozdulás a fővárosban nem történt, a Petőfi-szobornál 20–30 fő koszorúzott, de őket a karhatalmisták elfogták, illetve szétkergették.

den esetben megbízható műszaki állapotban.

Az április 4-i díszelgés és több kisebb munkásgyűlés biztosítása után következett 1957. május 1., amikor a testületnek egy 150–200 ezer főnyi tömegrendezvényt kellett biztosítania. A fővárosban öt helyen gyülekező, majd öt oszlopban a Felvonulási térre masírozó tömeg két oszlopának az élén munkásőr egységek is felvonultak. De nem csak a felvonulást, hanem a téren lévő ünnepséget is biztosítani kellett, amit úgy oldottak meg, hogy a tömegben oszlopokat alakítottak ki, a teret „négyzet-hálósan” felosztották. A cél mindezzel az esetleges hangozkodók kiemelése, és a „munkásőr folyosón” való gyors eltávolítása volt.

Ezt követhette a testület első nagyszabású nyilvános szereplése, ugyanis 1957. március 30-án a főváros fontosabb útvonalain közel 4300 munkásőr vonult végig, demonstrálva a testület létét és a hatalom formálódó stabilitását. A géppisztolyokba azonban ekkor még üres táruk kerültek, ugyanis többen nem tudták a fegyverüket megbízhatóan kezelni, ráadásul maguk a fegyverek sem voltak min-

Az ünnep békésen zajlott le, a rendszer megszilárdulásának egyik fontos stációja volt. A Munkásőrség létszámának a kialakítása, fegyvereztetel, stb. ellátása a tervezettnél előbb, 1957 augusztusára lezárult. Következhetett az állomány összetételének a megszilárdítása és a feladatok részletes meghatározása.

Kiss Dávid

1957. március 30-án a munkásőr zászlóaljok több útvonalon vonultak fel (Fotó: www.origo.hu)

moltak, amelynek harmadát Budapesten tervezték diszlokálni. Az országos parancsnokság is a fővárosba került, az V. kerület Arany János utca 25-be. Ennek alárendeltségében alakították ki a budapesti és a megyei parancsnokságokat, a fővárosi kerületekben egységparancsnokságokat szerveztek, amelyek

szét az úgynevezett társadalmi állomány alkotta, akik munka mellett látták el feladataikat.

A testület első „szereplése” 1957. március 15-e volt. Az első alakulatok felfegyverzését 10-ig kellett végrehajtani, Budapesten 3500 főét, ezt követően kezdődhetett a kiképzés. A MÚK

A budai Várban, a Hadtörténeti Intézet klasszicista dísztermében gyűltek össze egy éve, 2016. március 19-én a Jászok Egyesületének tagjai és támogatói a civil szervezet alapításának 25 éves jubileumára emlékezve. Gondos szervező munkájuk eredményeként több mint kétszáz résztvevő vehetett részt az ünnepélyes

megemlékezésen, melynek fő szervezője dr. Dobos László, az egyesület ügyvivője volt. Az eseményen díszoklevéllel ismerték el az egyesület tagjainak és támogatóinak a jászok érdekében kifejtett munkáját – köztük volt lapunk felelős szerkesztője, Gábrriel Tibor is.

Az ünnepségről távozókat a ruhatárban nem csupán kabátjukat, de egy meglepe-

técsomagot is kaptak. Ami érdekes azonban, hogy ennek része volt az Adósai vagyunk szülőföldünknek című kötet, mely a Jászok Egyesülete és a vele együttműködő „A Jászágért” Alapítvány 25 éves tevékenységéről és eredményeiről emlékezett meg.

Az egyesület kapcsán főbb rendezvényeiről, jelentősebb híreikről, állított emlék-

tábláikról, tisztségviselőikről, tagszervezeteikről, az egyesületi tagok kitüntetéseiről, elhunyt és jelenlegi tagjaikról olvashattunk a kötetben. Az alapítvány munkájánál annak kiadványait, a Jászágért díjjal kitüntetetteket, sajtóvisszhangjukat ismertették. Emlékkönyvüket személynévmutató, és angol, német, orosz nyelvű rezümé zárta. E kötet átadásával nem csupán ünnepi összefoglalóként zárták méltó módon, de jelen és a jövő számára is összegyűjtötték működésüket.

Emlékkönyv a Jászok Egyesületétől

Kivégzőfaltól a csendes mauzóleumig

Egy miniszterelnök nyughelyei

● folytatás az első oldalról

esti órának, a cudar időjárásnak köszönhetően, az örök éberségét kijátszva – Szántófy Antal józsefvárosi plébános segítségével a temetőből kicsempészve, a pesti ferencesek altemplomának sírboltjába rejtették, Dank Agáp páter közreműködésével. A koporsót lezáró falra csupán a G.B.L. jelű márványtábla került, befelé fordítva.

Pest város közgyűlése le- vélben kereste meg az özvegy Zichy Antónia grófnőt, aki hozzájárult férje „hamvainak áthelyezésére ünnepélyes sírboltba, a közönség kívánságának engedve”. 1870 márciusában Batthyány emlékbizottság alakult neves személyiségekből, Királyi Pál elnökletével, amely a mauzóleum felépítéséig, 1874-ig működött. A méltó nyughely megépítésre gyűjtés indult és pályázatot írtak ki a síremlék, valamint a hozzá tartozó életnagyságú szobor elkészítésére. A végleges építmény megalkotásáig, az ideiglenes temetői nyughely kialakítására Diescher József építész tervét fogadták el. A Vasárnapi Ujság 1870. május 8-i száma

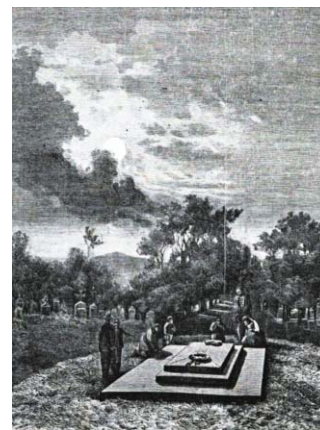
szerint ez az egyszerűbb sír „márványkövekkel lesz kirakva és 1001 Ft-ba kerül”.

Batthyány Lajos ünnepélyes újratemetése a Diescher-féle ideiglenes kriptába 1870. július 9-én történt. A gyászmenet a ferencesek templomában álló ravataltól a Kerepesi úti temető délkeleti részéig haladt, ahol a négyes fasorral határolt, kis dombon álló márványsír fogadta be az ércoporsót. Hatalmas tömeg gyűlt össze: jelentős személyiségek, minden vármegye, intézmény, egyesület képviseltette magát; a Pesti Napló szerint százezres tömeg vett részt a szertartáson, amelynek záró akkordja a másnapi, ferenceseknél előadott Mozart Requiem volt.

Időközben lezajlott a mauzóleumra kiírt pályázat érté-

kelése is, amelynek első díját egy akkor még ismeretlen, fiatal építész, a 26 éves Schickedanz Albert nyerte. Monumentális terve végül az anyagiak hiányában nem valósult meg, a gyűjtés, az adakozás nem volt túl eredményes. Ezért a tervet több változtatás után az eredeti elképzeléshez képest jelentősen egyszerűsíteni kellett, lemondva az életnagyságú szobor elkészítéséről is. A ma látható mauzóleum tehát szerényebb; az éghajlatot figyelmen kívül hagyó tervezése, a nem jól megválasztott kőanyag, valamint a nem túl gondos kivitelezés a későbbiekben problémát okozott a fővárosnak az állagmegőrzésben.

A csonkán maradt mauzóleum felépítése után 1874. május 26-án helyezték el Batthyány koporsóját mai nyughelyére, csendes megemlékezéssel, szerény részvétellel, a korabeli sajtó rövid hírei szerint csak a „legközelebről érdeklettek

Rajz Batthyány sírhelyéről (Vasárnapi Ujság, 1870. július 17. 365 old.)

voltak jelen.” A közfigyelem ekkor már inkább Deák, Eötvös életműve felé fordult. Az emlékbizottság tagjain, a főpolgármesteren és főjegyzőn kívül sem a kormány, sem a parlament, de még a család sem képviseltette magát. A gyászmisét Ráth József budavári plébános mondta a temetői kapujában, amelyet szintén Diescher tervezett-bővített még 1859-ben.

Kőrösné dr. Mikis Márta

Schickedanz Albert mauzóleum látványterve

A Batthyány-mauzóleum napjainkban

Kerttervezés Pestszentlőrincen

135 éve született Rerrich Béla (1881–1932)

december 1-jén nyitotta meg dr. M. Szilágyi Kinga, a SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar dékánja Rerrich Béla, a lőrinci Kossuth tér kertművésze című kiállítást. Rerrich műépítész, kertépítőművész, a Kertészeti Tanintézet oktatója, igazgatója, író és kritikus volt egyben. Építész hallgatóként Petz Samu

tanítványa, majd asszisztense. Angliai és franciaországi tanulmányútja után a Kertészeti Tanintézet tanára, majd igazgatója lett. Az 1930-ban Budapesten megrendezett XII. Nemzetközi Építész-kongresszusnak egyik szervezője, egyben főtitkára volt. Még ez év októberében avatták fel a szegedi Dóm te-

ret és épületeit, melynek tervezéséért „Polgári Érdemkereszt” kitüntetést kapott.

A tárlattal azonos című 24 oldalas kiállítási képes kisérfüzetét január 31-én a Múzeumsarok kiállítóhelyen mutatta be Osváth Zsolt (Szent István Egyetem, Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár vezetője).

Rerrich Béla (Fotó: Tomory Lajos Múzeum)

A pestszentlőrinci Kossuth tér sarkán álló Pávilon Galéria kiállítótermében 2016.

Egy állatkerti karrier

Szombath László zoológus harminc éve

A Fővárosi Állat- és Növénykert Magyarország legtöbbet látogatott kulturális intézménye, amely tavaly augusztus 9-én ünnepelte fennállásának 150. évfordulóját. Fontos, hogy a jubileumi év során megemlékezzünk azokról

Szombath László (Búvár, 1960. 1. sz. 46. old.)

az állatkerti dolgozókról, akik a – külvilág számára legtöbbször láthatatlan – fáradtságos háttérmunkát végzik. Egyikük volt Szombath László, aki körzetvezetőként közel harminc évet dolgozott a városligeti intézményben.

Szombath László 1925 nyarán kiegészítő felügyelő minőségben került be a Szé-

1929 májusában vette át, majd rövidesen a Madárosztály is az irányítása alá került. A városligeti intézményben végzett felügyelői munkája mellett Szombath László nem sajnálta az időt, hogy zoológiai megfigyeléseit, eredményeit a

kollégáival, illetve a nagyközönséggel is megossza. Több mint ötven nagyobb cikke jelent meg akvarisztikai, terráriumi és ornitológiai témákban. Idegen nyelven is publikált, figyelemmel kísérte a külföldi szakajót, amelynek újdonságait a magyar publikum felé is közvetítette.

A cölöpös, nádfedeles Terráriumot az 1930-as évek elején bontották el

keszfővárosi Állat- és Növénykert személyzeti állományába. 1926 végén megpályázta az állat- és növénykerti véglegesített tisztai állást, amit el is nyert. Hamarosan családjával együtt beköltözött a városligeti állatkert gazdasági udvarába, ahol 1959-ben bekövetkezett haláláig lakott. Ennek köszönhetően élete teljes mértékben összeforrt az intézmény sorsával.

Kezdetben az Akvárium és a Terrárium Osztályon dolgozott, amelynek vezetését

Hosszúra nyúlt állatkerti pályafutása két jól elkülöníthető részre tagolódik. A Horthy-korszakban fokozatosan előlépve a hivatali ranglétrán egyre magasabb beosztásokba jutott, miközben Magyarország egyik elismert akvarisztikai, terráriumi és madártani szaktekin-télyévé vált. Tevékenyen részt vett a 30-as években induló – Nadler Herbert, az állatkert igazgatója által irányított – állatférőhely és állattartási modernizációs

A Pálmaház és előtte az Akvárium (Aquarium) 1912 és 1944 között (Fotók: Fővárosi Állat- és Növénykert Archivuma)

programban, melynek során a városligeti intézmény vezető munkatársai olyan állatkertet teremtettek, amely nemzetközi szinten is képviselni tudta a magyar zoológiai kultúrát. A világszínvonalat elért létesítményt a II. világháború szinte teljesen lerombolta. Mivel Szombath László az állatkert területén lakott, közvetlen közelről élte át a harcokat, és nézte végig életművének pusztulását.

Az intézmény talpra állását az is nehezítette, hogy 1945 után a gyorsan változó politikai erőviszonyok jelentősen befolyásolták az állatkert belső működését, így új fejezet indult az elismert szakember karrierjében is. 1948-ban „rossz politikai magatartása” miatt állásvesztésre ítélték, de ekkor még pótolhatatlan tapasztalata és szaktudása jóvoltából maradhatott az intézmény-nél. Az 1950-es évek elején

azonban még inkább fokozódott a politikai ellenségkedés, és egy fegyelmi eljárás keretében eltávolították munkahelyéről az ekkor már az állatkertben 26 éve dolgozó Szombath felügyelőt. Csak 1956-ban térhetett vissza a városligeti állatkert-hez, majd rövidesen rehabilitálták. Szakmai hírneve és több évtizedes tapasztalata hamarosan ismét az állatkert vezetői közé emelte az idős zoológust, aki élete végéig az intézmény szolgálatában maradt.

Szombath László szakértelme, szorgalma, valamint a rábízott állatok szeretete három évtizednyi állatkerti pályafutása során sohasem kérdőjeleződött meg. Munkájával nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az állatkert látogatóinak önfelédlt szórakozásban, és tartalmas időtöltésben volt részük.

Mautner Zoltán

Pestszentimrei reformátusok

A pestszentimrei Imre ház (XVIII. kerület, Nemes u. 16.) emeletén február 1-jén nyitotta meg dr. Lévai István Zoltán alpolgármester, református presbiter a Reformáció 500 – Pestszentimrei reformátusok 100 elnevezésű kiállítását.

A reformáció ünnepi éve helyi (kerületi) nyitó rendezvényén a pestszentimrei református gyülekezet százéves tevékenységét bemutató tárlat mellett a vendégek megismerhették a pestszentimrei református közösség szoros kapcsolódását is a világ nagy reformációs eseményéhez. A kiállítás egyik szervezője a Dr. Széky Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság volt.

Kenyér és tank

Ingyenes kiadvány, internetes elérhetőség

Február 20-án mutatta be a Tomory Lajos Múzeum a *Kenyér és tank – 1956 pest-szentlőrinci és pestszentimrei eseményei* című kötetét. A 2007-es kiadás átdolgozott, javított, 208 oldalra bővített és újratördelt formában, 550 példányban jelent meg. Kiadását támogatta az 1956-os Emlékbizottság a

munka eredményeként három történész (köztük helyi középiskolai tanár és szak-történész) tanulmányai, autoidakta kutató szerkesztett anyaga, 17 visszaemlékezés, kislexikon, az áldozatok névsora, az országos és helyi történelem párhuzamos kronológiája és a 20. század történetének bemutatásá-

A kötet teljes anyaga online is elérhető

Mansfeld Péter pályázat keretében, valamint a XVIII. kerület önkormányzata. Szerkesztője Heilaufer Zsuzsanna PhD történész muzeológus, a Tomory Lajos Múzeum vezetője. Az ingyenesen beszerezhető könyvnek a megjelenéssel egyidejűleg teljes anyaga online is elérhetővé vált (18ker1956.hu honlapon). A honlap szerkezete részben követi a könyvet, de kihasználtuk a webes megjelenés kényelmét. A könyvbemutató után a könyv pdf verziója is letölthetővé vált.

Az eredeti, 2007-es kiadványban kétéves kutató-

ban kiemelkedően fontos képi források szerepeltek. Ez 300 példányban jelent meg, és minden darabja elfogyott, mostanáig sokan keresték.

Az átdolgozott, új kiadás nagyrészt az első kiadás anyagán alapul. Elvégeztük a szükséges javításokat, beemeltünk újabb anyagokat, és a könyv jobban kezelhető, könnyebben olvasható formát kapott. A képek minőségén, illetve a dokumentumok olvashatóságán is javítottunk. Terjedelmét több mint 25 oldallal megnöveltük. Bekerült egy új tanulmány, két új visszaemlékezés, két elfeledett és felkuta-

Bemutatóján dr. Schmidt Mária, a Terror Háza Múzeum főigazgatója ismertette a könyvet

tott vers az 1960-as évekből, valamint két új forrás. Javítottuk és kiegészítettük az országos, budapesti és helyi eseményeket párhuzamosan követő kronológiát, az áldozatok, elítéltek és helyszínek jegyzékét, a kislexikont, továbbá bemutatjuk a kerületi '56-os emlékhelyeket, és új fotókat teszünk közzé.

Pestszentlőrinc és Pestszentimre alig néhány évvel a forradalom előtt (1950-ben) veszítette el önállóságát, amikor Nagy-Budapesthez csatolták. A forradalom alatt a korábbi önállóság többféle formában is megnyilvánult, például helyi újság jelent meg, amelyet a források között közlünk. A kötet hat tanulmánya számba veszi a forradalom kerületi esemé-

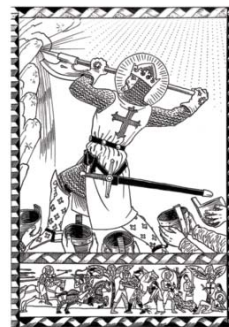
nyeit, külön foglalkozik a helyi nemzeti bizottság vezetőjének életútjával, tevékenységével. Húsz visszaemlékezés mutatja be a legkülönbözőbb szempontokból a helyi történelemet, a kislexikonban pedig rövid életrajzokat közlünk a helyi események fontos résztvevőiről. Mivel a kerület képe az elmúlt évtizedekben jelentősen megváltozott, külön leírást teszünk közzé azokról a helyszínekről, ahol a legfontosabb események, fegyveres összecsapások folytak. A fegyveres harcokban elhunytak mellett a megtorlások áldozatainak névsora is helyet kapott, utóbbiak esetében ahol lehet, rövid életrajzot is közlünk.

H.ZS. – R. S.

Julianus megemlékezés

Hagyományaihoz híven hoz címmel. (Sebestyén Julianus Domonkos-rendi magyar szerzetes keleti útjaira emlékezve a budavári Hilton Szálló Margit termében január 21-én rendezte meg a Lánchíd Kör idei első összejövetelét. Megemlékezésükön Jankovics Marcell, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke tartott előadást Képek és

Sebestyén Julianus és Gerhardus barát Gyula 1925-ben megjelent Gesta Hungarorum – A magyar hősmondák öt könyve című eposzát az elmúlt évben adták ki újra Jankovics Marcell illusztrációival – a szerk.). Az előadást követően a megemlékezés résztvevői koszorút helyeztek el Dominikánus udvarban, Julianus és Gerhardus barát szobránál.

Jankovics Marcell Szent László grafikája a Gesta Hungarorumról

Gratulálunk

Budapest Főváros XVIII. kerület Pestszentlőrinc–Pestszentimre Önkormányzata Heilaufer Zsuzsannát, a Tomory Lajos Múzeum vezetőjét, a Budapesti Honismereti Társaság tagját a XVIII. kerület érdekében kifejtett tevékenységéért Pestszentlőrinc–Pestszentimre Művelődésért Díjjal tüntette ki. Kítüntetését a Rózsa Művelődési Házban, március 14-én vehette át Ughy Attilától, Pestszentlőrinc–Pestszentimre polgármesterétől.

Helytörténeti vetélkedő

Reflektorfényben a XVIII. kerületi Kossuth tér

A Tomory Lajos Múzeum 2015 őszén indította útjára „A város közepe – a pest-szentlőrinci Kossuth tér” című vándorkiállításához kapcsolódó vetélkedőjét. Az iskolákba „házhoz vitt” programban eddig 8 iskola 56 osztálya, összesen 1230 tanulója vett részt.

2016. december 15-én a legjobb eredményt elért osz-

tályokat, összesen 179 diákot az önkormányzat jóvoltából egy-egy „bulicsomaggal” jutalmaztuk meg, amelyet *Heilauf Zsuzsanna* múzeumvezető adott át a nyerteseknek. December 16-án a Szent Lőrinc Katolikus Általános Iskolában *Galgóczy Zoltán* alpolgármester adta át az ajándécsomagot. További hat osztály 96 diákja csokoládét

kapott a feladatlap tesztelésében való közreműködésért.

A vetélkedő célja, hogy a kerületi diákok játékosan, érdekes feladatokon keresztül, önállóan, de egymást segítve dolgozzák fel a 14 tablóból álló vándorkiállítást, s így ismerkedjenek lakóhelyükkel.

A tablók kiállításához három különböző feladatlapot dolgoz-

A helytörténeti vetélkedő díjkiosztója Pestszentlőrincen (Fotók: Tomory Lajos Múzeum)

tunk ki (alsósoknak, 5–6. osztályosoknak, 7–8. osztályosoknak), amelyeket a diákok csoportmunkában oldottak meg. A feladatlapok a felfedezést helyezik a középpontba, ugyanis a válaszokat a gyerekek a tablókön találhatják meg. Így miközben keresgélnek, észrevétlenül elmélyednek a kerület történetében, földrajzában, megismerkednek a Kossuth tér környékének nevezetes és fontos épületeivel, a park szobraival és emlékművei-

vel. A feladatok több tantárgyi területhez is kapcsolódnak a helytörténeten túl, például a matematikához és a vizuális kultúrához, sőt tablettel használva a kiállításához készült online felületen is kell helyszíneket keresniük a gyerekeknek.

A mostani díjátadással nem zárul le a vetélkedő, tavasszal újabb iskolákba visszük el, s jutalmazzuk a legjobb eredményt elért osztályokat.

Rozgonyi Sarolta

A válaszokat a tablókön találhatták meg

Mátyásfüldi nyaralótelep

Kertvárosi Helytörténeti Füzetek

Nagy érdeklődést kiváltva mutatták be az Erzsébetligeti Színházban szeptember 19-én a Kertvárosi Helytörténeti Füzetek 40. számát, *Bechtold Ágnes és Pálincás Réka* A mátyásfüldi nyaralótelep Villák és kertek című könyvét – és az ehhez kapcsolódó fotókiállítást.

A kulturális eseményre érkezőket a XVI. kerület polgármestere, *Kovács Péter*, és országgyűlési

ókat említette, melyek a település történetét, ezen belül is kiemelten a meghatározó szerepet betöltő Mátyásfüldi Nyaralótulajdonosok Egyesületét, Mátyásfüld és a ki- egyezés kori építészetet, nyaralóhelyeket, villakerteket, a település szerkezetét és jelentősebb köztereit ismertette. A kötet második része az 1887 és 1914 között épült villákkal és kertjeikkel foglal-

kozik. Külön tárgyalja a napjainkra elpusztult, vagy felismerhetetlenségig átalakított épületeket és kertjeiket. Hangsúlyozta a könyv bemutatásakor, hogy mások nagyon kevés esetben foglal-

A szerzők, Pálincás Réka és Bechtold Ágnes, valamint Lantos Antal a kötet bemutatóján

koztak a villákhoz szervesen hozzátartozó kertekkel, mely ez esetben a szerzők érdekének tudható be.

Az esztétikus megjelenésű, gondosan szerkesztett, puha kötésű 160 oldalas könyv matt műnyomó papírt alkalmazva négy színnyomással készült. Kiadója a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ volt, szakmai lektorálás után adták ki. A kötet szerzőinek hozzáértését jól mutatja, hogy gondot fordít-

tottak a kötet végén található 314 jegyzetük közlésére, irodalomjegyzékük és a mintegy 250 archív és mai fotó forrásának feltüntetésére. Mindezek miatt hiánypótló kiadványuk nem csupán a XVI. kerületben élők számára lehet érdekes – és későbbi kutatások kiindulópontja –, de követendő mintaként is szolgálhat más kerületek jövőbeni hasonló könyvei számára.

g.t.

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Az egyesület elnökségének március 8-án a fővárosi levéltárban tartott ülésén hangzott el: Folytatódtak Balázs Attila szervezésében, Budapest Főváros Levéltárával együttműködve a Budapesti História előadóestjei, működtették a Budapesti Helytörténeti Portált, kiadták a Városunk 2017/1. számát. E kiadvány előfizetési díja a kezdetektől változatlan volt, 480 forint évente. Jelenleg több mint félezer előfizetőjük van, és az előfizetési díj már a lapterjesztés és a díjbeszedés költségeit sem fedezi, ezért azt évi 640 forintra emelik. Hasonlóképpen az egyesület éves tagsági díját is 600-ról 800 forintra növelik.

Az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság (ESZB) elnöke, Fericsán Kálmáné ismertette az egyesület 2016. évi tevékenysége és gazdálkodása február 23-i bizottsági ellenőrzése tapasztalatait:

Az ESZB megállapította, hogy a vizsgált időszakban az egyesület az előírásoknak eleget téve működött, feladatait színvonalasan látta el.

Ezt követően az Elnökség több írásbeli tervezetet, a 2016. évi egyesületi éves beszámolót, a 2017. évi munka és költségvetési tervet véleményezte.

Az Egyebek napirendi pontnál a Honismereti Szövetség kitüntetései az Elnökség az alábbiakat terjesztette fel: Honismereti Munkáért emlékéremre Buda Attila (könyvtáros, bibliográfus, irodalomtörténész, helytörténész); Honismereti Munkáért Emléklapra Kádár József (III. kerületi helytörténész), Iványi János (építész, alapítványi elnök), Verrasztó Gábor (II. kerületi helytörténész), és támogatói Honismereti Munkáért Emléklapra dr. Kenyeres István (Budapest Főváros Levéltára főigazgatója). A Honismereti Szövetség és a megyei honismereti

Gratulálunk

Budapest Főváros XVI. kerület Kertváros Önkormányzata Széman Richárdot, a Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjét, a Budapesti Honismereti Társaság tagját, helytörténeti-kulturális és fotografusi tevékenységéért XVI. Kerületért kitüntetésben részesítette. A díjat a március 15-i ünnepi képviselőtestületi ülésen adta át Kovács Péter polgármester, Csomor Ervin és Szász József alpolgármesterek.

egyesület a XLV. Országos Honismereti Akadémiát Sárospatakon, 2017. július 2.

és 7. között tartja, melynek témája a reformáció hatása a magyar művelődésre lesz.

Eleink tánca

A XVI. kerületi Erzsébeti Színház Harmónia termében mutatták be december 13-án Széman Richárd Eleink tánca – Szemelvények az elődtelepülések kultúrtörténetéből című könyvét. A bemutatót Kovács Péter polgármester nyitotta meg, a kötetet Lantos Antal a Corvin Helytörténeti Klub elnöke ismertette.

BUDAPESTI HISTÓRIÁK

A Budapesti Honismereti Társaság és Budapest Főváros Levéltára Budapesti História című előadóest-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Április 5.

- *Templomok, tornyok, harangok Zuglóban*
Előadó: Millisits Máté, művészettörténész
- *Dr. Szalai Jenő és a pesterzsébeti tudósgondozás kezdetei*
Előadó: Benyóvszky Tóth Anita, muzeológus

Május 3.

- *Budapest-Budafok helyi érdekű villamosvasút története*
Előadó: Kertész László helytörténész
- *Óbuda temetőinek múltja*
Előadó: Gálosfai Jenőné helytörténész

Június 7.

- *Egy Dániel úti ház története*
Előadó: Novák Zsófi helytörténész
- *Stróbl Alajos múzeumkerti Arany János szobra*
Előadó: Debreczeni-Droppán Béla történész

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Haditermelés Pestszentlőrincen

Hadiszállítók az első világháború alatt

A Tomory Lajos Múzeum 2016-ban Sorsfordulók – Pestszentlőrinc és Soroksár-péteri az első világháborúban címen adott ki könyvet a 100 évvel korábbi eseményekre emlékezve. Ennek egyik tanulmánya a korabeli iparról szól.

Pestszentlőrinc – mely ma Budapest XVIII. kerületének része – ipara 1900 körül épült ki. Négy ágazat volt jelen: az építőipar, a faipar, a textilipar, valamint a vas- és gépipar.

Amíg a budapesti építkezésekben korábban részt vevő három lőrinci téglagyár megrendelése elapadtak a háború alatt, addig a másik három iparág hadiüzemei szárnyaltak a háborús konjunktúrának köszönhetően. A Pestszentlőrinczi Parkettgyár katonai felügyelet alatt hidászati alkatrészeket, szekeret gyártott, a Rényi-féle botgyár lőszer- és konzervesládák előállítására állt át. A Kispesti Textilgyár – mely nevével ellentétben Pestszentlőrincen volt – a legnagyobb hadiszállítók közé tartozott, csak 1915-ben 300 ezer korona értékű háti zsák-megrendelést teljesített a hadsereg részére. 1917 végére hadiszállításainak ér-

téke meghaladta a 11 millió koronát. A bevételből korszerűsítették a gépeket, növelték a gyár területét, és munkáslakóházakat emeltek az üzemben belül. Az Orenstein és Koppel-gyár táborig vasúti kocsijaira a hadseregnek is szüksége volt. Az igények kielégítése érdekében hatalmas szerelőcsarnokot emeltek, és munkásaik mellett orosz hadifoglyokat is dolgoztattak.

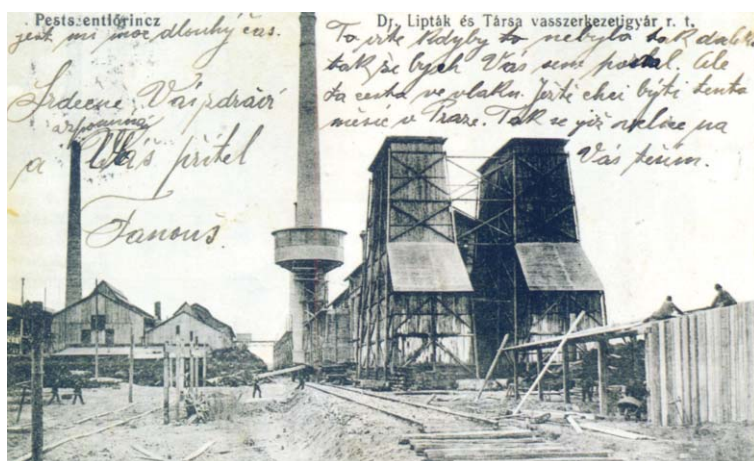
A haditermelés legnagyobb pestszentlőrinci üzeme azonban a Lipták-gyár volt. Az eredetileg vasbeton szerkezetekkel foglalkozó vállalat 1915-ben állt át tüzérségi lőszer (gránát és gránátrapnel) gyártására. 1917 végéig a gyár 64 millió korona értékű hadiszállítást végzett. A Monarchiában elsőként itt állítottak elő mérgeggázzal töltött tüzérségi lő-

szert. 1918-ban itt hajtották végre az első sikeres helikopterrepüléseket. Azonban miután a PKZ-2 nevű prototípus a Lipták-gyár mellett lezuhant, a kísérleteket nem folytatták tovább.

És 1916-ban a Lipták-gyár és az osztrák, enzesföldi lőszergyár közösen megalapította a Magyar Lőszergyárat, amelynek a telepét Pestszentlőrincen építették fel. A kiterjedt telepen a nagyobb biztonság érdekében is az épületeket egymástól távol helyezték el. A vízvezetékkel és modern gőzfűtő berende-

Lőszergyári munkásnő, Pestszentlőrinc, 1917 körül (Fotók: Tomory Lajos Múzeum)

A Lipták gyár – képeslap az 1910-es évekből

zéssel felszerelt könnyűszerkezetes szerelőcsarnokokat sínek kötötték össze, ezeken továbbították a félkész municiót egyik munkaállomástól a másikig.

Mindegyik gyár kivette részét a hadikiadások finanszírozásából is. Az állam által kibocsátott hadikölcsönből a Lipták-gyár, a Kispesti Textilgyár és a lőszergyár milliós értékben vásárolt, de a kisebb gyárak is több tízezer koronát költöttek erre a célra. Sőt Rényi Oszkár és Lipták Pál – a két gyárigazgató – és családjuk is ebbe fektették magántőkéjüket. Ezek a pénzek a vesztes háborúval elűsztak.

1919-ben a megszálló román csapatok jelentős károkat okoztak a helyi üzemeknek. A lőszergyár teljes felszerelését elszállították. Az üresen maradt épületeket 1920 után lakóházzá alakították (Állami telep), amelyeket az utódállamokból menekülőkhöz számára hasznosított az állam.

Pápai Tamás László

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2017. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhözjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság

Adószám: 19673903-1-41

1043 Budapest, Berda József utca 48.

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešy Noémi, tel./fax: 250-1020
 cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
 nyitva: K-V: 10-18 óra.

Neogrády László

Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne, tel.: 370-0652,
 cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
 nyitva: K-P: 10-17, Szo: 10-14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
 cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
 bejárat az Erkel utcából,
 nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
 cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
 nyitva: H, K, Sz, P: 10-14, Cs: 14-18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-6635,
 cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
 nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
 tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
 cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45-47.,
 nyitva: H-P: 10-19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,

cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
 nyitva: K, Cs, P: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
 Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
 tel.: 06-30-453-3693,
 cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
 nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
 Vezető: Millisits Máté
 tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
 cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
 nyitva: időegyeztetés alapján

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília,
 tel.: 419-8216,
 cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
 nyitva: K, Cs: 10-16, Sze: 14-18,
 Szo: 10-14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
 Vezető: Villányi Péter,
 tel: 06-20-417-1956,
 cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
 nyitva: H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
 tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
 nyitva: K-V: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
 tel.: 281-1619,
 cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
 nyitva: K-P: 14-18 óra, páros heteken
 Szo: 10-14 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
 tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
 postacím: 1181 Bp.,
 Kondor Béla sétány 10.
 nyitva: K: 10-18, Sze-Szo: 14-18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
 tel.: 283-1779,
 cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
 nyitva: K-V: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

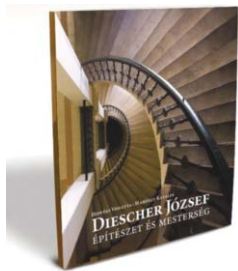
Vezető: Molnár Krisztián,
 tel.: 278-2747
 cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
 nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
 Szo: 9-13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
 (Látogatás előzetes bejelentkezéssel:
 Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
 cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
 nyitva: Sze-P: 14-18 óra.

„Erély és szilárdság”

A pesti Vigadó, régi Országház, pesti rakpart...

szerezi az építész leszarmazottja, *Kőrösné Mikis Márta*. A továbbiakban részletes szakmai áttekintést olvashatunk Diescher építészeti terveiről.

Érdekes a megvalósult elképzelések dokumentálásának bemutatása, az építészet és a fotográfia 19. századi kapcsolatának külön fejezetben való feldolgozása. A mester elsőként tervezett és épített műtermi fotózásra alkalmas, nagy, megfelelő fényviszonyokkal ellátott teret megbízói számára.

A nevét fémjelző középületek közül külön fejezet foglalkozik a Kerepesi (Rákóczi) úti szlovák evangélikus templom, a rakpart, a szerviták épületegyüttese, a Fő-

reáltanoda megvalósulásával. Heckenast Gusztáv, majd a Franklin Társulat nyomdája és kiadóhivatala a második világháború alatt megsemmisült. Az épület leírása, tervei és működését ábrázoló dokumentumok élénk vetítik a korabeli kulturális fellegvár életét.

A Régi Képviselőház (ma Olasz Intézet) tervezésében ugyan „csak” harmadik helyezést ért el, de a nyertes Ybl Miklós tervei Diescher kivitelezésében valósultak meg. A főváros mai képét is meghatározó lakóházak sokaságának tervei, épületei mai képei, az iker-főváros lakóinak életét jellemző részletek jelennek meg a könyv oldalain. *Hidvégi Violetta* és

Diescher József

Marótzky Katalin szerkesztők munkája nyomán szép kivitelű, sok kiváló fotóval illusztrált, érdekes kiadvány született.

Diescher József munkásságának teljes feltárása során előkerült tervek, fényképek mellett több ezer adatot találunk építetőkéről, munkafajtaikról a kötet záró fejezeteiben.

(szöllősy)

Építészet és mesterség címmel jelent meg Budapest Főváros Levéltára építészetről szóló sorozatában a Diescher József (1811-1874) építész, építőmester életével és munkásságával foglalkozó kiadvány. *Kenyeres István*, a levéltár főigazgatója előszavában olvashatjuk: „Diescher tervezőként és kivitelezőként is városképet meghatározó építményeket hagyott az utókorra.” A mester családját, életpályáját tárgyaló fejezeteket megkapó részletességgel, hiteles „családi” anekdotákkal fű-

Az emlékezet könyve

Kertvárosi Helytörténeti Füzetek

Több értelemben is hiánypótló kötetet adott ki a közelmúltban a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ. *Goldberger Tamás Szilánk(-ok)* című könyve a Budapest XVI. kerületében és elődtelepüléseiben egykor élt zsidó polgárság emlékét idézi fel. A szerző a ma már Budapesthez tartozó, de egykor önálló települések – Cinkota, Mátyásföld, Rákosszentmihály, Sashalom, valamint (hol Rákosszentmihály, hol Cinkota részeként létező) Árpádföld – egykori izraelita vallású polgáraitra emlékezik. Országosan vagy szűkebb környezetükben ismert ügyvédeknek, orvosoknak, művészeknek, sportolóknak, kereskedőknek, iparosoknak, és az ott élt hétköznapi embereknek, férfiaknak, nőknek és gyerekeknek próbálja fel-

kutatni a nevét, alakját, hogy akiről csak lehet, portrét vázoljon az utókor számára.

A szerző mindemellett nem kisebb feladatra vállalkozott, mint a helyi zsidó hitközségek történetének, intézményeinek (zsinagógák, iskolák, temetők, különböző egyletek) bemutatására, valamint a zsidó vallás és hagyomány sajátosságainak ismertetésére.

Korunk olvasóját időben és térben egyaránt kalauzolja. Röviden áttekinti a zsidók Magyarországon területén történő megjelenését, tevékenységét, a békésebb időszakokat és az őket ért antiszemita megnyilvánulásokat. Kiemeli a 20. század végzetes hatású politikai döntéseit: az ún. „zsidótörvényeket”, a gettósítást, a munkaszolgálatot és a deportálást. E makro-

környezetben mutatja be a négy vidéki település tragédiáját.

A Pest környéki négy község sárga csillagot viselő polgárait 1944. június 30-án indították útnak a halálgátrak felé. Egy héttel később, július 7-én Horthy Miklós kormányzó leállította a deportálásokat...

A Kertvárosi Helytörténeti Füzetek 41. száma vaskos kötetként (326 oldal) került ki a nyomdából. Címében a „szilánkok” szó arra utal, hogy a benne szereplő adatok, leírások töredékesek. Néhány, hosszú idővel és munkával kikerekített portré – pl. Szeder (Silberstein) György cinkotai születésű labdarúgó, az FC Barcelona játékosa; Palásthy Irén, a rákosszentmihályi villatulajdonos primadonna vagy a sashalmi kötődésű Hajós (Gut-

man) testvérek Alfréd és Henrik életrajza – jelzi, hogy mennyivel színeesebb lenne a múlttól őrzött kép, ha a legalább az egykori otthonukhoz kötődő emlékeket megőrizte volna a közösség.

A kötet írója több mint hét évtized elteltével, hatalmas levéltári, könyvtári és helytörténeti kutatómunkával a lehetetlenre vállalkozott, amikor megpróbálta összerakni a széthullott szilánkokat. Munkáját a XVI. kerületi önkormányzat támogatta. A helytörténet és a téma iránt érdeklődő olvasókat a szöveges fejezetek között archív épületfotók, utcarészletek felvételei, korabeli újságcikkek és -hirdetések segítik a téma megismerésében. A könyvet a feldolgozást segítő melléklet egészíti ki.

Rojkó A.

Kommunizmus

Áldozatainak Emléknapja

Soha nem feledünk!

„Olyan naivak voltunk, hogy mosolyogva fogadtuk az ítéletet, egyszerűen nem tudtuk elhinni. Bízunk a kegyelemben, amit csak halálraítéltek kérhettek, de ők sem kaptak meg. A fiatalok szülei minden követ megmozgat-

olvashattuk a rákosszentmihályi születésű bencés szerzetes, *Olofsson Placid* (1916–2017) visszaemlékezését a GULAG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány meghívójában, mely február 25-én, a Honvéd téri Gulág Rabok Emlékművénél tartandó megemlékezésre invitált.

Olofsson Placidot Pannonhalmán, 1946-ban tartóztatta le az államvédelmi hatóság, majd néhány hét múlva (!) szovjet katonai bíróságnak adta ki, amely koholt vádak alapján elítélte. Tíz évet töltött a GULAG lágereiben, fakitermelésen, majd gyárakban.

2007 körül az alábbiakat írta: „Többször elmondtam:

A GULAG-ok hatszáz-nyolcszáz-ezer magyar rabjából minden harmadik meghalt a táborokban

tak, de nem sikerült. Tíz év a Szovjetunió munkatáborai-ban letöltendő szabadságvesztés – így szólt az ítélet” –

A terem két oldalán '56-os tablókiallítás volt

jegyezzék meg, az Úristennek van humora! A Szovjetunió tíz évig mindent megtett, hogy tönkregyeny. Én mégis itt vagyok 91 évesen, de hol van a Szovjetunió?”

A Kommunizmus Áldozatainak Emléknapjáról Budapesten számtalan helyen, sok formában emlékeztek meg. Csak egy példát kiragadva: a XVIII. kerületi Kondor Béla

Közösségi Házban február 20-án egy „sokrétegű” emlékműsor keretében dr. *Schmidt Mária*, a Terror Háza Múzeum főigazgatója ajánlotta a *Kenyér és Tank – 1956 pestszentlőrinci és pestszentimrei eseményei* című könyvet, a terem két oldalán pedig '56-os kerületi eseményeket bemutató tablókiallítás volt megtekinthető.

A ma józsefvárosi, egykor (1950-ig) Kőbányához tartozó Tisztviselőtelep mintegy 130 évvel ezelőtt, 1886-ban kezdett épülni. A fővárosi és állami köztisztviselők összefogásából létrejött Házépítő Tisztviselők Egyesület szervezésében, a fővárossá váló, jórészt vidéki fiatalokból álló tisztviselői kar (építkezni vágyó, kezdő kistisztviselők) kialakítása, családalapítása érdekében ezt a törekvést, a főváros jelképes árú telkekkel, az építési vállalkozó és a bank hosszúlejáratú (30 éves) kölcsönrel támogatta.

Mindent azonban szigorú feltételekhez kötötte, amikor – még az építkezés megkezdése előtt – előírta az utcák kialakítását, burkolását, az akkor létező közszolgáltatások (ivóvíz, gázvilágítás, csapadékvíz elvezetése, stb.) kiépítését.

Az első ház (ma Orczy út 32.) bokréta ünnepségét már július 20-án megtartották, amelyet a telep születésnapjá-

Józsefváros Tisztviselőtelepe

Egyesület kezdte szervezni építését

nak tartunk. Az év végéig – az első ütemben (a mai Orczy út – Vajda P. – Bláthy O. – Elnök utca által határolt terület) – még 47 ház épült fel! A következő években (1891-ig) ez még kibővült a második ütemmel is, amellyel a telep határa a

Könyves Kálmán körülig terjedt. A főútvonalak (Vajda P. u. és a Könyves K. krt.) melletti telkeket szándékosan üresen hagyták, hogy azok mellé majd az útvonalhoz méltó, többszintes házak épüljenek.

Két és fél évtized múltán ezek egyikén épült meg – harmadik ütemben – 1911-ben majd 1926-ban két nagy városi bérház, amelyek lakásait azoknak a tisztviselőknek, tanároknak adták bérbe, akiknek már családi ház építésére

Tisztviselőtelep – Szapáry (ma Bláthy Ottó) utca egykor és most

nem volt lehetőségük. A főútvonal melletti telkeken épült fel a végleges nép-, elemi-, általános iskola, valamint a körümentén is a nagy gimnázium (1911).

A telepi arculat végleges kialakulásának negyedik és egyben legutolsó ütemé-

nek tekinthető az Elnök utcán túli az Üllői útig terjedő terület beépítése. Ezen a területen az első világháború végéig csak a már említett két iskola (elemi és gimnázium), a huszárlaktanya (ma Állami Pénzverő, stb.), a Lencház (ma Heim Pál Gyermekkorház) és a Honvéd Ruházati Intézet, néhai Május 1. Ruhagyár (ma Vállalkozói Ház) volt, mindössze három – már korábban is ott épült – családi ház mellett.

A 30-as évek második felében felépült a katolikus, majd a református templom. A harmadik, evangélikus templom a Vajda Péter utca mentén kapott helyet.

A valamikor komoly társasági életet élő lakosság összetétele mára nemcsak „felhígult”, hanem – korunk jellegének megfelelően – közömbössé is vált. Többségében kivonja magát azokból a kezdeményezésekből, távol marad azoktól a rendezvényektől, amelyeket a helyi – immáron csaknem 30 éves – Önkormányzati Egyesület kezdeményez. Az elidegenedés nemcsak „panel jelenség”.

A Tisztviselőtelep részletes története 16 évvel ezelőtt jelent meg, négykötetes helytörténeti kiadványként („Száz meg tizenöt ÉV”), amely Öregdiák Társaságunknál (VIII. ker., Reguly A. u. 19.) támogató adományért vehető át.

Pap Zsolt

A Rezső téri iskola (Fotók: a szerző felvételei)

A néhai Egyesületi Ház – ma Paprika csárda

Óbuda múltja mesél

Évszázadok temetői, emlékhelyei a III. kerületben

Óbuda évszázados története rendkívül színes. A Duna és a budai dombok által közrefogott terület elsősorban a szőlőművelésnek kedvezett, az akkor még nem szabályozott, több ágra szakadt folyó pedig remek gázlókat, átkelést biztosított embernek, állatoknak egyaránt. Ezáltal a Kelet felől Nyugatra áramló kisebb, nagyobb népcsoportoknak lehetővé

tette megtelepedésüket is ideig-óráig. A megtelepedettek földművelésből, állattenyésztésből tartották el magukat, míg egy következő, keletről érkező új népcsoport el nem söpörte, vagy magába nem olvasztotta őket. Bármilyen történet, ezek a régebben itt élt népek, népcsoportok életük és haláluk nyomát itt hagyták ezen a tájon.

A régészek a múlt nyomainak kutatása során már az előember nyugvóhelyét is feltárták kerületünkben, az őket követő különböző népcsoportokét pedig főleg a Duna akkori vonala mentén, elsősorban Csillaghegyen, a Római parton, bel-Óbudán, de még a környező dombokon, a Testvérhegyen, Csúcshegyen is.

Jelentős emlékek maradtak fenn a római birodalom uralmának időszakából, utalok itt Aquincumra, melynek temetkezési emlékei, még

napjainkban is elő-elő bukkannak különböző építkezések, ásatások nyomán.

Az ezredfordulón új jövevények érkeztek a Kárpát-medencébe, akik nagyra értékelték az itt talált dús termőföldeket, legelőket, halban gazdag folyókat. Nem is kíváncsiak tovább, és lassan benépesítették a tájat. Ezeket az újonnan megtelepedettek a magyar törzsek voltak.

Az általuk meghódított terület egy aprócska része Óbuda, ahol

III a múlt emlékeit még ma is őrzi a nép emlékezete, mely Árpád sírját gyanítja Óbudán.

Az Árpád-házi királynék kedvelt városa volt Óbuda, melyet szívesen szépítgettek, templomokat, zárdákat építettek, melyek romjai ma is fellelhetők. A templomokban, a kriptákban az itt élt szerzetesek, nobilitások nyughelyét építették ki.

A törökök uralma alatti időszak temetőket illető története fehér folt még napjainkban. A következő időszakban új fejezet kezdődött a temetők történetében is.

Az újonnan betelepített német ajkú lakosság magával hozta óhazájának temetkezési szokásait, melyeket az új körülményeikhez igazítva őrizgetett és ápolt egészen a második világháború végéig.

Könyvem lapjain érdemes végigkísérni ennek az új Óbudának temető-történetét. Hogyan alakultak ki az egyes felekezeti temetők, kik és milyen elvek alapján határozták meg területének kijelölését, hogyan befolyásolták ezeket az egyes uralkodók, elsősorban Mária Terézia császárnő egészségügyi előírásai, egészen napjainkig.

A második világháború végéig tartott az az időszak, amíg még éltek a temetéssel és a gyásszal kapcsolatos régi szokások, amíg még az élet természetes velejárója volt a halál tisztelete, elfogadása és bizonyos szokások, magatartásformák elfogadása.

Mára felgyorsult az élet, a temetéssel, halottkultusszal

kapcsolatos szokások is megváltoztak. Az elmúlt két évezred halottkultuszának története, mely ennek a gyönyörű fővárosi kerületnek, az itt élt emberek utolsó napjainak, emlékének ápolásáról szól, hagyományaink, történelmünk szép meséje.

Gálosfai Jenőné

Aranytíz Helytörténeti Klubja

Március 30-án Árkay Bertalan építészről Beöthy Mária építész előadásán lehetett részt venni (V. ker, Arany János u. 10.).

Április 27-én 15 órától *Gaulik István*, a Kossuth Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke 1867, a kiegyezés és Kossuth címmel tartja előadását.

Május 25-én 15 órai kezdéssel Arany Jánosra emlékező belvárosi sétát szerveznek.

Programjaik változatlanul részvételi díj nélkül látogathatók!

Csepeli fegyveres ellenállás

Több mint százan haltak meg

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján jelent meg *Eörsi László* történész budapesti harckokról alkotott könyvsorozatának újabb kötete *A csepeli fegyveres ellenállás, 1956* címmel, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és az 1956-os Intézet Alapítvány kiadásában.

Szerzője közel húsz, a forradalomról kiadott könyv és nagy számú, folyóiratokban, újságokban megjelent tanulmány, cikk alkotója. Családja és személyes sorsa készítette a forradalom eseményeinek kutatására, leírására. (Apja a Kossuth-díjas *Eörsi István* – költő, újságíró, műfordító, akit forradalmi tevékenységért elítéltek, 1960-ban amnesztiával szabadult.)

Csepelre 1956-ban és azóta is azért terelődik megkülönböztetett figyelem, mert a „Vörös Csepelnek” kikiáltott munkáskerületben volt az országban a szovjet megszállókkal szembeni egyik legkeményebb és legtovább tartó fegyveres ellenállás. Majd a szabadságharc vérbefojtása után a munkástanácsok vezetésével az 1957. január 11-i csepeli tömegtüntetés volt a Kádár rendszer elleni politikai ellenállás utolsó jelentős eseménye.

A könyv az 1956. október 23. és november 10. közötti harcokról ad – elsősorban levéltárakban fellelhető valóságok és periratok alap-

ján – hézagpótló, figyelemre méltó krónikát. De felhasználta az általunk kiadott munkát is. Szerzője előszo-

szereplő forradalmárok legfőbb személyes adatait, a kádári megtorlást elszenvedők pertáblázatait, valamint

Tabánért naptár

XXI. századi kivitelben adta ki a Tabánért Alapítvány 2017. évi naptárát Tabán és környéke egykor és ma 1990–2017 címmel. Az A/3-as nagyságú, fényes műnyomó papírt használó, négyszínnyomású kiadványt *Vecsey András* tervezte, fotói *Szelényi Lászlónak* és a Fortepannak köszönhetőek. A minden tabáni lakásba eljuttatott naptár felvételei részben a rendszerváltoztatástól napjainkig történt tabáni változásokat, részben a tabáni emlékműveket, szobrokat, emléktáblát szemléltetik.

Részlet a Tamariska-domb bunkerében látható csepeli '56-os kiállításból (Fotó: Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény)

vában olvashatjuk, hogy „A kötet első része a többségben csepeli civil fegyveresek kibontakozásának, rendfenntartásának és szabadságharcának történetét dolgozza fel, majd a résztvevők életrajza következik. A Forrásjegyzék és Bibliográfia után a Függelékben ismergetjük levéltári forrásokban

a harcok áldozatainak névsorát.”

Könyve tovább gazdagítja az 56-os irodalmat, emléket állít a csepeli hősiesség ellenállásnak, a harcok több mint száz halálos áldozatának, a tizenkét kivégzettnek és a bebörtönzötteknek, meghurcoltaknak.

B. D.

Sorsfordulók

*Pestszentlőrinc és Soroksárpéteri
az első világháborúban*

Rövid áttekintést ad Pestszentlőrinc és Soroksárpéteri (ma: Pestszentimre) történetéről *Pápai Tamás László és Heilauf Zsuzsanna* kötete, 1914–1920 közötti gazdasági, társadalmi viszonyairól. Vázolja a községek háború előtti állapotát, érzékeltetve a háborús évek hátrországra gyakorolt hatását. A férfiak hadba vonulása után a nők munkába állásával megváltoztak a hétköznapiak, a közellátás és közszolgáltatás.

A hadiipari konjunktúrának köszönhetően megnőtt a gyártelepek száma, fejlődtek a főként hadicélokra termelő iparágak. Olvashatunk a kötetben a helyben állomásozó katonaságról, a háborús propaganda helyi megjelenéséről, s néhány tipikus, egyben személyes

sorsokon keresztül a háború lakosság életét súlyosan befolyásoló hatásáról. Pápai Tamás László külön foglalkozik a magyar hadiipar két jelentős vállalatával, a Lipták textilgyárral és a Magyar Lőszergyár Rt.-vel.

A Pestszentlőrincen működő helyőrség és kiképzőhely mindennapjaiban a frontot megjárt oktatók készítettek fel folyamatosan az arcvonalba indulókat. A személyes történetek mellett a háború „marketingjére” is száznak néhány gondolatot a szerzők, bemutatva az utcanevek (Kartács, Löveg, Karabély, stb.) és a harctéri idillt vagy hősiességet ábrázoló képeslapok megjelenését.

A korabeli fotókkal, térképrészlettel szépen illusztrált kötetet a Magyar Lőszergyár Rt. 1916-ban készült

leírása és Wimmerth Béla, a Mária Szeplőtelen Szíve Római Katolikus Főplébánia plébánosa által írt *Historia Domus* kortárs bejegyzései egészítik ki.

A Tomori Lajos Múzeum kiadásában megjelent *Sorsfordulók* című tanulmánykötet megjelentetését a XVIII. kerületi önkormányzat támogatta. *Ughy Attila* polgármester bevezetőjében hangsúlyozza: „Jusson eszünkbe és sose feledjük, hogy eleink hogyan éltek mindennapjaikat az I. világháborúban, milyen mélyre nyílt a félelem, milyen erő is lakozott a hitben, a kitartásban, a megalkuvást nem tűrő hazaszeretben. Nekünk

ezzel a könyvvel dolgunk van. Olvasás, lapozgatás közben ismerjük fel a jó és a rossz közötti különbségeket, és ne felejtjük el megköszönni azt sem, hogy ez nekünk békeidőben adatik meg.”

Szöllősy

Honvéd gyalogos menettfelszerelésben
(Fotó: Hadtörténeti Intézet és Múzeum Fotóarchívuma)

Erkel-emléktábla avatása

Az újpesti Erkel-emléktáblánál Fericsán Kálmán

Az Erkel Gyula Újpesti Zeneiskola Alapítvány meghívójában február 28-án Erkel Tibor emléktáblájának valamint az Erkel Teremnek avatása, és stílszerűen az Erkel Gyula Újpesti Alapfokú Mű-

vészeti Iskola tanárai által adott emlékhangverseny szerepelt. Az 1934 és 2017 között élt Erkel Tibor a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem ny. tanszékvezető tanára, Erkel-díjas zenei rendező,

zongoraművész, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjének kitüntetettje, Újpest díszpolgára, az Erkel Gyula nevét viselő újpesti zeneiskola

alapítványának alapító elnöke emlékére állította Újpest önkormányzata és a zeneiskola tanári kara – tudtuk meg az emléktábláról.

Gratulálunk

Nemzeti ünnepünk, az 1848-as forradalom és szabadságharc alkalmából *Balog Zoltán*, az emberi erőforrások minisztere március 14-én a Pesti Vigadóban állami kitüntetésekkel adta át a haza érdekeinek előmozdításában és az egyetemes emberi értékek gyarapításában végzett tevékenységek elismeréseként.

Dr. Dobos László, a VERITAS Történetkutató Intézet ny. főigazgató-helyettese, a Jászok Egyesületének ügyvivője, a Budapesti Honismereti Társaság tagja a Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozata kitüntetését vehette át.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság:
1043 Budapest, Berda József u. 48.,
tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu
internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter,
Sándor P. Tibor, Sipos András.

Belföldi előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Historiák előadójainak ingyenesen terjesztett.

A „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk.

Nyomda: Print and Press Works Nyomdaipari Kft. • ISSN 1418-4273